

Наталія ЛИЧКОВСЬКА,
orcid.org/0000-0002-0239-2752

аспірант кафедри кінознавства

Київського національного університету театру, кіно і телебачення

імені І. К. Карпенка-Карого

(Київ, Україна) natalialychkovska@gmail.com

ІНВАРІАНТНІСТЬ ТВОРЧОСТІ АКТОРА В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ: ДО ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ

Статтю присвячено проблемі розвитку інваріантності творчості акторів в контексті розвитку сучасних аудіовізуальних мистецтв. Узагальнено, акторська майстерність є водночас подією та показом – природа сценічної дії як події витікає з її якості як явища, що відбувається в іманентному та невизначеному просторі і часовому контексті. Акторська майстерність в аудіовізуальному мистецтві як вид художньо-естетичної діяльності вивчалася з точки зору різноманітних галузей знання.

Встановлено, що на етапі розвитку аудіовізуальної культури художньо-сценічна акторська практика ставить питання співвідношення авторського тексту та її режисерських прочитань, виявляючи перевагу інтерпретаторської сутності інваріантів акторської творчості. Теорія кіномистецької художньої діяльності ставить собі завдання виявлення сутнісних характеристик інтерпретації з позиції режисерської і виконавчої творчості як об'єкта, з точки зору якого реалізується кодування авторського (драматургічного) тексту. На основі аналізу наукової літератури встановлено, що трансформацію творчості сучасного актора доцільно розглядати через структуру і динаміку готовності до творчості й навіть тих перешкоч, які цю готовність руйнують. Структура в напрацюваннях дослідниці розглянута за такими позиціями: готовність до впливу на глядача – комунікативна; готовність до відтворення інтелектуального, емоційного та вольового потенціалу ролі – психологічна; готовність до переходу від реальних до уявних обставин ролі – ігрова; готовність до відтворення художньої форми ролі – технологічна; готовність організму до навантажень, що відповідають режиму аудіовізуального твору – фізіологічна; готовність до гармонізації особистості у вигляді розкриття глибинного творчого «я» актора – саморегуляційна. Підсумовано, що метою акторської інтерпретації стає пошук образу, що перетворюється на сцені на персонаж. Через інтерпретацію актором персонаж індивідуалізується, йому надається особлива виразність, правдоподібність, характерність. Актуальною для сучасного кіно стає інтерпретація, побудована на акторських «знахідках», підкреслено індивідуалізована, яка демонструється глядачеві як оригінальний прийом акторської гри в межах презентації аудіовізуального продукту.

Ключові слова: акторська майстерність, аудіовізуальне мистецтво, кінематограф, виконавча творчість.

Nataliia LYCHKOVSKA,
orcid.org/0000-0002-0239-2752

Graduate Student at the Department of Film Studies

Kyiv National University of Theater, Film and Television named I. K. Karpenko-Karyi

(Kyiv, Ukraine) natalialychkovska@gmail.com

THE GENESIS OF ACTOR'S DEVELOPMENT IN AUDIOVISUAL ART: TO THE PROBLEM OF INTERPRETING KEY CONCEPTS

The article is devoted to the problem of the development of the invariance of actors' creativity in the context of the development of modern audiovisual arts. In general, acting is both an event and a performance – the nature of stage action as an event follows from its quality as a phenomenon that takes place in an immanent and indeterminate space and time context. Acting skill in audiovisual art as a type of artistic and aesthetic activity was studied from the point of view of various fields of knowledge.

It has been established that at the stage of development of audiovisual culture, artistic and stage acting practice poses the question of the correlation of the author's text and its directorial readings, revealing the superiority of the interpretive essence of the invariants of acting creativity. The theory of cinematic artistic activity sets itself the task of identifying the essential characteristics of interpretation from the standpoint of directorial and executive creativity as an object, from the point of view of which the coding of the author's (dramaturgical) text is realized. Based on the analysis of scientific literature, it was established that the transformation of creativity of a modern actor should be considered through the structure and dynamics of readiness for creativity and even those obstacles that destroy this readiness. The structure of the researcher's work is considered according to the following positions: readiness to influence the viewer – communicative; readiness to reproduce the intellectual, emotional and volitional potential of the role –

psychological; readiness to transition from real to imaginary role-playing circumstances; readiness to reproduce the artistic form of the role – technological; the body's readiness for loads corresponding to the mode of an audiovisual work is physiological; willingness to harmonize the personality in the form of revealing the actor's deep creative self is self-regulating. It is concluded that the purpose of actor's interpretation is to enliven the image, which turns into a character on the stage. Through the actor's interpretation, the character is individualized, given special expressiveness, believability, and character. An interpretation built on actor's "finds", strongly individualized, which is shown to the viewer as an original technique of acting within the presentation of an audiovisual product, becomes relevant for modern cinema.

Key words: acting, audiovisual art, cinematography, performing arts.

Постановка проблеми. Глобальний ринок акторської майстерності й творчості зазнав стійкого зростання протягом останніх кількох десятиліть. Це зумовлено, зокрема, стрімким розвитком аудіовізуального мистецтва. Акторська майстерність є водночас подією та показом – природа сценічної дії як події витікає з її якості як явища, що відбувається в іманентному та невизначеному просторі і часовому контексті. Акторська майстерність в аудіовізуальному мистецтві як вид художньо-естетичної діяльності вивчалася з точки зору різноманітних галузей знання. Нині розроблені питання щодо сфери глибинного процесу створення художнього образу актором, детально і досить повно розкривають специфіку індивідуального творчого акта актора-художника.

Аналіз досліджень. У сучасних наукових пошуках існує значна кількість досліджень, які розкривають специфіку підготовки майбутніх акторів, розвитку аудіовізуального мистецтва, трансформації інваріантів акторської майстерності, зокрема: розглянуто аудіовізуальну сферу та креативні індустрії в руслі морфологічних трансформацій в першій чверті ХХІ ст. (Алфьоров А. & Алфьорова З., 2022); проаналізовано аудіовізуальне мистецтво та педагогіку екранних мистецтв України у працях та документах ХХ–ХХІ ст. (Безручко, 2016; 2018; 2021); висвітлено ключові віхи історії українського кіно. (Брюховецька, 2001) в контексті розвитку кіномистецтва (Брюховецька, 2011) в умовах трансформації сучасної аудіовізуальної культури в контексті наукових гуманітарних концепцій (Железняк, 2021); висвітлено ключові концептуальні вектори витлумачення змістового наповнення концепту «аудіовізуальне мистецтво» у сучасному мистецтвознавчому дискурсі (Ландяк, 2017); простежено трансформацію авторської режисури в екранному та сценічному мистецтві (Погребняк, 2017). Однак, враховуючи що інваріантність творчості акторів в аудіовізуальному мистецтві в епоху цифрових технологій досі знаходиться на етапі активного обговорення, пошуку рішень та аналізу вважаємо за необхідне здійснити поглиблений аналіз робіт з проблеми розвитку інваріантності творчості акторів.

Метою статті є комплексний розгляд процесу розвитку інваріантності творчості акторів в контексті розвитку сучасних аудіовізуальних мистецтв.

Виклад основного матеріалу. На етапі розвитку аудіовізуальної культури художньо-сценічна акторська практика ставить питання співвідношення авторського тексту та її режисерських прочитань, виявляючи перевагу інтерпретаторської сутності інваріантів акторської творчості. Теорія кіномистецької художньої діяльності ставить собі завдання виявлення сутнісних характеристик інтерпретації з позиції режисерської і виконавчої творчості як об'єкта, з точки зору якого реалізується кодування авторського (драматургічного) тексту. Сучасне кіно, на наш погляд, є суто режисерським, оскільки в основі його закладена ідея інтерпретації як джерела смислових можливостей.

На рубежі ХІХ–ХХ ст. настала нова епоха в історії медіакультури: епоха технічної революції, що базується на системі ринкових відносин, й дала поштовх бурхливому розвитку засобів масових комунікацій зі швидкістю, що не має собі рівних у минулих епохах. Це можна побачити на прикладі еволюції аудіовізуальних мистецтв й інваріантів акторської творчості, наприклад в кіно. Кіно – це явище медіа, яке, користуючись своєю видовишною природою, впливає на широку аудиторію та повідомляє певний емоційний зміст. Як і будь-які медіа, воно ставить людину в ситуацію залежності від змісту, контенту, залежно від себе. Тут йдеться про інформаційну залежність. Емоційний зміст – є головною умовою такої залежності. Кіно як транслюючий канал оволодіває свідомістю глядача та впливає на його емоції. Подібна якість здійснюється завдяки оповідальним здібностям кінематографу.

Герменевтична теорія як наука тлумачення текстів дає нам змогу аналізувати сучасну художню кінокомунікацію та особливості її інтерпретації в розрізі презентування інваріантів акторської творчості. Безперечно, сполучною ланкою у системі конструювання цієї комунікації виступає режисер, який усвідомлено чи несвідомо, але неодмінно інтерпретує авторський текст. Текст твору конструюється режисером через уречевлення ідеї, закладеної автором.

Однак одним із механізмів конкретизації тексту в сучасній аудіовізуальній культурі виступає актор, який своїм психофізичним апаратом та грою конкретизує персонаж авторського тексту, тобто втілює образ у сценічному просторі. Так, правомірно говорити про інваріантну акторську інтерпретацію, що має місце у кіномистецтві, однак у практиці сучасної аудіовізуальної культури інтерпретаторська діяльність актора є вторинною по відношенню до режисерської концепції твору.

Характерно, що метою акторської інтерпретації стає поживлення образу, що перетворюється на сцені на персонаж. Через інтерпретацію актором персонаж індивідуалізується, йому надається особлива виразність, правдоподібність, характерність. Актуальною для сучасного кіно стає інтерпретація, побудована на акторських «знахідках», підкреслено індивідуалізована, яка демонструється глядачеві як оригінальний прийом акторської гри в межах презентації аудіовізуального продукту.

О. Ландяк зазначає, що в таких умовах «значна кількість науковців звертаються до аналізу аудіовізуального твору як основної складової аудіовізуального мистецтва. Як резюмує О. Ландяк, В. Познін досліджує концепти «аудіовізуальний продукт» й «аудіовізуальний твір», наголошуючи, що останній належить саме до «аудіовізуального мистецтва» (в симбіотичному поєднанні візуального й аудіального компонентів) та створюється в процесі аудіовізуальної творчості: «Сьогодні, коли електронна техніка і технології займають усе більше місця у процесі створення аудіовізуального продукту, точніше буде сказати, що природу аудіовізуальної творчості визначають технологія опрацювання зображення та звуку плюс творчі можливості людини, яка вільно ними володіє...» (Ландяк, 2017, 214). Задіювання технологій у аудіовізуальних творах відіграє в авторській концепції провідну роль: «творчі можливості кіно, телебачення та будь-яких мультимедійних творів тісно пов'язані з розвитком науки й техніки» (Ландяк, 2017, 214). Можна бачити постулювання мультимедійного високотехнологічного аудіовізуального твору як основної складової денотативного поля концепту «аудіовізуальне мистецтво» (втім, без виведення з цього поля творів традиційних екранних мистецтв).

Тут доцільно вести мову про два полюси акторської інтерпретації, які не межують з інваріантами творчості сучасного актора: 1) «маріонеткова» інтерпретація, де гра актора визначена і передбачена автором і постановником, тобто відбувається «стушування» інтерпретації як такої на користь режисерського трактування, а артист

не бере на себе повноваження транслятора повідомлення; 2) власна інтерпретація, самостійне перекладення з метою творення сенсу, повне перевідтворення твору актором виходячи з засобів, що є у його розпорядженні. Нині дещо змінюється уявлення про інваріанти творчості акторів. Адже аудіовізуальні (екранні) та традиційні мистецтва на рубежі ХХ–ХХІ ст. постійно взаємодіють, що продукує вияв аудіовізуальної творчості. Завдяки новим екранним технологіям (комп'ютерна творчість, Інтернет) з'явився новий тип музею – віртуальний музей, новий варіант книжкової культури – електронна (екранна) книга, на електронних носіях утвердилися не лише кіно- чи телефільм, а й театральний спектакль, творчий вечір, музичне шоу; навіть філармонічні та оперні концерти все частіше стають віртуальними. Все це робить аудіовізуальні мистецтва у соціально-культурній діяльності значущими й важливими, а аудіовізуальну творчість складником прогресу медіакультури.

Багато дослідників медіасфери відзначають сьогодні суттєві зрушення у галузі відеовиробництва, пов'язані як із посиленням процесів візуалізації інформації, так і з техніко-технологічними проривами, що забезпечили суттєве спрощення процесу створення аудіовізуального контенту й трансформували творчість акторів, зокрема й в аудіовізуальному мистецтві. О. Безручко переконаний, що «аудіовізуальна творчість має не лише художні аспекти, а й багато в чому визначається технічними передумовами. Їхня роль проявляється в тому, що аудіовізуальна діяльність є неминучим результатом технічної еволюції характеру звукоглядних образів. Це вимагає розгляду поняття аудіовізуальна творчість насамперед в розрізі категорії «технічна творчість», що виявляє свою сутність у походженні форм діяльності (Безручко, 2016).

Трансформацію творчості сучасного актора доцільно розглядати через структуру і динаміку готовності до творчості й навіть тих перешкод, які цю готовність руйнують. Структура в напрацюваннях дослідниці розглянута за такими позиціями: готовність до впливу на глядача – комунікативна; готовність до відтворення інтелектуального, емоційного та вольового потенціалу ролі – психологічна; готовність до переходу від реальних до уявних обставин ролі – ігрова; готовність до відтворення художньої форми ролі – технологічна; готовність організму до навантажень, що відповідають режиму аудіовізуального твору – фізіологічна; готовність до гармонізації особистості у вигляді розкриття глибинного творчого «я» актора – саморегуляційна.

В умовах розвитку аудіовізуального мистецтва поряд із роботою над роллю існує феномен творчого існування, буття самого актора. Творче буття здійснюється у просторі творчої готовності, яка характеризує поступовий перехід на більш високий рівень структурування ролі. Все, що потрапляє в простір творчої готовності, набуває позапобутової духовної цінності та орієнтується по горизонталі – від центру творчості до його периферії та по вертикалі – вгору та вниз. Така ієрархія призводить до бачення структури творчої екранної діяльності актора, що складається з таких компонентів: глядацького, сценарного, знімального, монтажного, інтерактивного та критичного. Ця градація компонентів медіа-творчого процесу проглядається у всіх видах художньої, технічної та комунікативної діяльності.

Висновки. «Вічно актуальною» проблемою для практиків із корпоративного світу та дослідників з різних галузей мистецтва є необхідність забезпечення адекватної оцінки рівня професіоналізму сучасних акторів щодо здатності демонструвати інваріанти акторської майстерності. Ця проблема втілюється у формуванні цільової уста-

новки професійної підготовки у системі освіти, завданні оцінки людського потенціалу, визначенні критеріїв відбору персоналу, у складності «пошуку талантів». Один із шляхів вирішення проблеми оцінювання творчості акторів традиційно лежить у вивченні структури та змісту їх професійного досвіду, що забезпечує ефективність адаптації до умов, які постійно змінюються, і вимог середовища. Але «парадокс полягає в тому, що чим конкретніше і точніше ми прагнемо описати реальну діяльність того чи іншого актора, тим швидше наше знання стає не цікавим і навіть не потрібним. І пов'язано це, перш за все, з мінливістю світу аудіовізуальної культури та майстерності самого актора, з різноманітністю ситуацій, в яких він здійснює свою професійну творчу діяльність, з великим діапазоном характеристик, що дозволяють досягти висот професійної майстерності за рахунок унікальних, індивідуальних «склеюк» цих якостей, які кристалізуються в інваріантах акторської творчості й «компенсують» недорозвиненість і навіть відсутність, виділених у моделі «ідеального» актора, професійно важливих якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алфьоров А. М., Алфьорова З. І. Аудіовізуальна сфера та креативні індустрії: морфологічні трансформації в першій чверті XXI ст. *Культура України*. 2022. Вип. 77. С. 7–18.
2. Безручко О. В. Аудіовізуальне мистецтво та педагогіка екранних мистецтв України у працях та документах XX–XXI ст. Аудіовізуальне мистецтво і виробництво: досвід, проблеми та перспективи : колект. монографія. Київ, 2016. Т. 1. С. 23–64.
3. Брюховецька Л. І. Історія українського кіно. П'ять років із ста. Мистецтвознавство України. 2001. Вип. 2. С. 255–268.
4. Брюховецька Л. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Лариса Брюховецька. К. : Логос, 2011. 391 с.
5. Железняк С. В. Трансформації сучасної аудіовізуальної культури в контексті наукових гуманітарних концепцій. *Питання культурології*. 2021. Вип. 38. Р. 76–84.
6. Ландяк О. «Аудіовізуальне мистецтво» як концепт у сучасному мистецтвознавчому дискурсі. *Наук. зап. Тернопіль. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство*. 2017. № 1. С. 213–223.
7. Погребняк Г. Авторська режисура в екранному та сценічному мистецтві. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення*. Київ, 2017. Вип. 15. С. 15–18.
8. Alforova Z., Marchenko S., Kot H., Kotlyar S., Medvedeva, Mousseienko O. Impact of Digital Technologies on the Development of Modern Film Production and Television. *Rapkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 2021. № 13(n4). P. 27–40.
9. Bezruchko O. Specificity of the use of memoir heritage in the scientific research of art historians and cultural specialists. *Вісник Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 2. С. 173–176.
10. Bezruchko O., Anikina O. Modern audiovisual art within the space of Internet network: new aspects of interaction. *Вісник Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2021. № 4 (1). P. 43–51.
11. Edmonds E. Audiovisual Discourse in Digital Art. URL: <http://lindacandy.com/COSTART/pdfFiles/EdmondsPauletto.pdf> (дата звернення: 16.03.2023).

REFERENCES

1. Alforov A. M., Alforova Z. I. Audiovizualna sfera ta kreatyvni industrii: morfologichni transformatsii v pershii chverti XXI st [Audiovisual sphere and creative industries: morphological transformations in the first quarter of the 21st century]. *Kultura Ukrainy*. 2022. Vyp. 77. S. 7–18. [in Ukrainian].
2. Bezruchko O. V. Audiovizualne mystetstvo ta pedahohika ekrannykh mystetstv Ukrainy u pratsiakh ta dokumentakh XX–XXI st [Audiovisual art and production: experience, problems and prospects: collection. monograph]. *Audiovizualne mystetstvo i vyrobnytstvo: dosvid, problemy ta perspektyvy: kolekt. monohrafiia*. Kyiv, 2016. T. 1. S. 23–64. [in Ukrainian].

3. Briukhovetska L. I. Istoriiia ukrainskoho kino [History of Ukrainian cinema]. *Piat rokiv iz sta. Mystetstvoznavstvo Ukrainy*. 2001. Vyp. 2. S.255–268. [in Ukrainian].
4. Briukhovetska L. Kinomystetstvo: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Cinematography: education. manual for students higher education closing] / Larysa Briukhovetska. K. : Lohos, 2011. 391 s. [in Ukrainian].
5. Zheliezniak S. V. Transformatsii suchasnoi audiovizualnoi kultury v konteksti naukovykh humanitarnykh kontseptsii [Transformations of modern audiovisual culture in the context of scientific humanitarian concepts]. *Pytannia kulturolohi*. 2021. Vyp. 38. R. 76–84. [in Ukrainian].
6. Landiak O. «Audiovizualne mystetstvo» yak kontsept u suchasnomu mystetstvoznavchomu dyskursi [“Audiovisual art” as a concept in modern art history discourse]. *Nauk. zap. Ternopil. nats. ped. un-tu im. V. Hnatiuka. Seriiia : Mystetstvoznavstvo*. 2017. № 1. S. 213–223. [in Ukrainian].
7. Pohrebniak H. Avtorska rezhysura v ekrannomu ta stsenichnomu mystetstvi [Author's direction in screen and stage art]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia*. Kyiv, 2017. Vyp. 15. S. 15–18. [in Ukrainian].
8. Alforova Z., Marchenko S., Kot H., Kotlyar S., Medvedeva, Mousseienko O. Impact of Digital Technologies on the Development of Modern Film Production and Television. *Rapkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*. 2021. № 13(n4). R. 27–40.
9. Bezruchko O. Specificity of the use of memoir heritage in the scientific research of art historians and cultural specialists. *Visnyk Nats. akad. kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*. 2018. № 2. C. 173–176.
10. Bezruchko O., Anikina O. Modern audiovisual art within the space of Internet network: new aspects of interaction. *Visnyk Kyiv. nats. un-tu kultury i mystetstv. Seriiia: Audiovizualne mystetstvo i vyrobnytstvo*. 2021. № 4 (1). R. 43–51.
11. Edmonds E. Audiovisual Discourse in Digital Art. URL: <http://lindacandy.com/COSTART/pdfFiles/EdmondsPauletto.pdf> (data zvernennia: 16.03.2023).